

Tvůrčí psaní

Dagmar Chytková

<referenční knihovnice, Ústřední knihovna Filozofické fakulty MU>

Absolventka oboru Informační studia a knihovnictví a Český jazyk a literatura na FF MU. Podílela se na přípravě a tutorování Kurzu práce s informacemi a má s e-learningovými kurzy bohaté zkušenosti. Tématické školení na téma brainstorming připravuje v Ústřední knihovně FF MU. Kreativní techniky považuje za velmi důležité a přínosné (nejen) pro studenty.

Tento studijní materiál je zaměřen na techniky tvůrčího psaní, a to zejména při psaní vědecké práce. Tyto pojmy (vědecký x kreativní) se mohou zdát velmi od sebe vzdálené, pokusíme se vám ukázat, že tomu tak být nemusí. Zjistíte, že psaní odborné práce může být zábava a že se lze inspirovat všude.

Studijní obsah materiálu

1. Úvod
2. Tvůrčí psaní a vědecká práce
3. Metody
 - 3.1 Motivace
 - 3.2 Inspirace
 - 3.3 Clustering - řízené asociace
 - 3.4 Knižní tituly
 - 3.5 Synektika
 - 3.6 SCAMPER
4. Shrnutí
5. Literatura

Po prostudování tohoto materiálu budete umět

- vysvětlit, jak lze využít techniky tvůrčího psaní ve vědecké práci,
- vyjmenovat konkrétní techniky použitelné při tvorbě odborného textu,
- aplikovat některé z těchto technik na vaši práci (konkrétně inspiraci uměleckým textem, inspiraci vizuální předlohou a brainwriting),
- přistupovat k psaní odborného textu tvůrčím způsobem,
- proměnit nudnou badatelskou činnost (např. psaní bakalářské práce) v inspirativní a zábavný proces.

Klíčové pojmy

Tvůrčí psaní – obor, který se zabývá teorií a nácvikem tvorby textu; učební předmět, jehož náplní je osvojení kompetencí spojených s tvorbou textu; činnost, která formuje osobnost pisatele; (učební) metoda, která pomáhá řešit problémy a osvojovat si klíčové kompetence.

Tvorba odborného textu – proces přípravy a psaní odborného textu. Komplexní činnost zahrnující velkou skupinu teoretických a praktických dovedností a znalostí: odborné znalosti, znalosti související s tvorbou textu (pravopisná, gramatická, stylistická a kompoziční pravidla, knihovnické normy a zákony, požadavky na formální úpravu textu), schopnost psát a při psaní všechny znalosti využívat.

Použité ikony

Příklad
Názorná ukázka

Řečnická otázka,
Místo pro zamyšlení

Úkol k vypracování
Procvičování

Pro zájemce,
Rozšiřující informace

Důležité, zapamatovat
Přečtěte si alespoň 2x

Shrnutí,
Opakování důležitého

Studium materiálu by Vám mělo orientačně zabrat: 3 hodiny

Zajistě se vám již stalo, že jste měli psát nějakou práci (seminární, diplomovou...), ale prostě jste nevěděli, jak dál, jak s tím hnout. Tyto záseky vás mohou docela dobře stresovat a dovést vás k prokrastinaci. Pojďme s tím tedy něco udělat.

Nejdříve si vysvětlíme, co znamenají pojmy tvůrčí psaní a vědecká práce. **Ale než to zjistíte, dostanete malý úkol.**

Vytvořte
myšlenkovou
mapu

Vezměte si papír a rozdělte jej na poloviny.

Na levou část vytvořte myšlenkovou mapu k termínu tvůrčí psaní, na pravou ke spojení vědecká práce. Co vám vychází?

Jak jste dopadli? Nejčastější řešení bývá:

Tvůrčí psaní vnímáte jako:

- něco barevného, hravého a bezstarostného;
- svět, v němž se písmeno S může změnit v syčící anakundu a ve kterém není vůbec divné, že se dlouhému Í kouří z komína;
- oblast fantazie a s ní související zábavy.

Vědeckou práci zřejmě popisujete „méně barevně“:

- vidíte její černobílé šablony, přesná a přísná pravidla;
- jste si vědomi závažnosti sdělení a stanovisek, která pronášejí zamračení a obrýlení badatelé.

*A tak si možná kladete otázku, jestli jsou tyto dva světy vůbec spojit v jeden.
Ano, jdou.*

Tvůrčí psaní se totiž neobejde bez určitých pravidel a vědecká práce zase bez tvůrčího přemýšlení. Myšlení nemůže být rutina. Potřebuje obrazotvornost. Nejde tedy o dva protikladné póly. Je samozřejmé, že věda stojí na rozumu, pojmech a analýzách (na tom nic neměníme). Budeme-li tedy mluvit o tvůrčím psaní ve vědecké práci, budeme tím myslet cvičení zjednodušující vědeckou činnost pomocí metod rozvíjení tvořivosti a řešení problémů.

Takovýchto technik/cvičení existuje několik. Z níže uvedených technik vychází mj. i brainstorming, myšlenkové mapy, clustering apod. Jsou natolik univerzální, že je můžete použít při psaní jakéhokoliv textu (a nejen při psaní).

Následující štítky poskytují přehled nejdůležitějších technik:

(shrnují informace obsažené v knize Psychologie pro učitele Jana Čápa (s. 234–238)).

Techniky
tvůrčího psaní

FORMULOVÁNÍ OTÁZEK

Řešení začíná otázkou – formulací problému. Je účelné formulovat co nejvíce otázek, které nahlízejí problém z různých úhlů.

VYUŽITÍ DOSAVADNÍCH ÚDAJŮ A ZÍSKÁNÍ DALŠÍCH

Přehled údajů nám umožní jejich maximální využití, zároveň nám ukáže „bílá místa“ (mezery v údajích).

MOTIVACE K PRODUKOVÁNÍ NÁPADŮ

Motivace k produkci nápadů souvisí s odstraněním atmosféry strachu. Správný návrh přichází po formulování několika příkladů nevhodných.

ODDĚLENÍ PRODUKCE NÁPADŮ OD JEJICH KRITICKÉHO HODNOCENÍ

Produkce návrhů a jejich kritické hodnocení následují těsně po sobě, popř. se překrývají (nápad zamítneme dřív, než byl formulován). Tvorbu nových návrhů podpoříme tím, že obě činnosti oddělíme.

PŘEHLED ÚDAJŮ A JEJICH UTRŽIDĚNÍ

Problémy vyžadující tvůrčí řešení mívají složitou strukturu, proto tvůrčí postup zdůrazňuje získání přehledu údajů (sepsání nebo shrnutí v schématu). Takto vidíme údaje jako celek, včetně částí a vztahů mezi nimi.

PŘEKONÁNÍ TRADIČNÍHO POHLEDU NA JEVI

K překonání tradičního pohledu se cvičíme např. kladením otázek: Jak jinak bychom ještě mohli...?

DIVOKÉ NÁPADY

Tvůrčí pracovníci se záměrně snaží překonat tradiční pohled na věc, proto vyhledávají extrémní, neobvyklé návrhy.

ŘEŠENÍ ROZPORŮ, DIALOG, DISKUZE, ŘEŠENÍ PROBLÉMU VE SKUPINĚ

Řešitel může vést dialog sám se sebou (nahlas, písemně), snazší bývá diskuze dvou nebo více osob. Při řešení obtížných problémů se osvědčuje společné hledání řešení, můžeme využít spolupráce odborníků z různých oborů, a tak dojít ke komplexnímu pohledu.

PRODUKOVÁNÍ VĚTŠÍHO POČTU NÁPADŮ, NÁVRHŮ, HYPOTÉZ

Tradiční rozumo-vá výchova zdůrazňuje při řešení problémů střízlivost a úspornost (formulujeme jeden návrh řešení). Efektivnější je formulovat větší počet návrhů (první návrh nemusí být nejlepší, z většího počtu si lépe vybereme).

PŘEFORMULOVÁNÍ PROBLÉMU

Když si nevíme s problémem rady, pokusíme se o jeho přeformulování (transformaci do řešitelné podoby). Problém můžeme rozložit na několik dílčích, záměrně zjednodušit nebo převést do obecnější podoby.

SPOJOVÁNÍ RŮZNORODÝCH PRVKŮ

Divoké nápady jsou obvykle založeny na spojení několika dobře známých jevů neobvyklým způsobem.

VNĚJŠÍ ČINNOST

K tvůrčímu řešení často nestačí formulace ve vnitřní nebo vnější řeči – pomáháme si i vnější činností (např. k přehledu údajů můžeme jednotlivé momenty napsat na zvláštní karty, s kartami manipulujeme a hledáme jejich uspořádání).

ANALOGIE

Analogie znamená využití zkušeností z řešení podobného případu.

HLASITÁ ŘEČ

Hlasité formulace otázek a postupů pomáhají ujasnit si problém, údaje i vztahy mezi nimi.

MODELOVÁNÍ

Forma zjednodušení problému a jeho řešení pomocí názorného schématu nebo vnější činnosti (např. při zařizování domácnosti si nakreslíme půdorys místnosti, nábytek vystříhneme z papíru a přesouváme jej, abychom mohli posoudit vhodnost uspořádání).

ULEŽENÍ PROBLÉMU, ODLOŽENÍ JEHO ŘEŠENÍ

Když řešení delší dobu nenacházíme, odložíme jej (odpočineme si, věnujeme se jiné práci). Tím se zlepší stav organismu, obnoví se pracovní schopnost nervových buněk, a nakonec se vytvoří stav příznivý pro řešení.

BEZDĚČNÉ ASOCIACE, „SNĚNÍ S OTEVŘENÝMA OČIMA“

Neobvyklé asociace vedoucí k řešení často vznikají ve spánku, při usínání, probuzení, ve stavu uvolnění apod. Tuto zkušenost je možno využít záměrně: věnujeme čas probírání se v nashromážděném materiálu (řešení se dostaví „samo od sebe“) a zaznamenáváme nápady, které se nám vybaví při odpočinku nebo jiné aktivitě.

KLIMA PRO TVOŘENÍ, VNĚJŠÍ PODMÍNKY PRO PŘÍZNIVÝ STAV ŘEŠITELE

Stimulování tvořivosti zahrnuje také péči o soubor vnějších podmínek aktuálního stavu tvůrců (dostatečný spánek, pohyb na čerstvém vzduchu, odpočinek, dobré osobní vztahy ve skupině, příznivá atmosféra apod.).

2 Tvůrčí psaní a vědecká práce

V krátkosti si řekneme, co je to tvůrčí psaní.

Jedná se o obor, který se zabývá teoretickými aspekty tvorby textu a aplikací v praxi (návěkem tvorby). Můžeme jej také chápat jako tvůrčí činnost formulující osobnost pisatele. Má soubor metod vhodných pro rozvíjení tvořivosti a řešení problémů. Tvůrčí psaní jako učební metoda pomáhá řešit problémy a osvojovat si klíčové kompetence.

Co je tedy vědecká tvořivost?

Jedná se o konvergentní (sbíhávě) myšlení levé hemisféry. Věda by bez tvořivosti byla rutinou a nehla by se z místa. Věda potřebuje nové otázky, přístupy...

Techniky tvůrčího psaní lze **aplikovat ve dvou fázích** – ve fázi přípravy textu a ve fázi samotného psaní.

Tvorbu odborného textu můžeme rozdělit na fázi přípravnou a fázi samotného psaní.

A. ve fázi přípravy:

- prozkoumání výchozích pocitů (co a proč chci psát?);
- prozkoumání dosavadních poznatků o tématu odborné práce;
- prozkoumání motivace;
- plánování práce;
- sběr nápadů a materiálu (hledání nápadů, čtení, archivace).

B. při samotném psaní se zaměřujete:

- na nácvik psaní (stylistika, pravopis, typografie),
- na sebehodnocení,
- hodnocení.

Fáze tvůrčího psaní

U každého kroku/bodu **můžete využít tvůrčí techniky**. Mezi tyto techniky řadíme např.:

- brainstorming, brainwritting,
- myšlenkové mapy,
- ilustrace,
- clustery,
- abecedáře,
- časové osy,
- akrostichy,
- návody,
- automatické texty,
- psaní v roli,
- inspirace z předloh.

3 Metody

3.1 Motivace

U první fáze, přípravy psaní, je důležitá motivace. **Podíváme se na techniku Imperativ piš**, která s motivací pomáhá.

Pokud nejsme motivovaní, práce nám nejde nebo jde velmi těžko. Motivaci rozeznáváme vnější a vnitřní. **Vnitřní motivace** (např. dobrý pocit z vykonané práce) je pro nás výhodnější než vnější motivace (např. finanční odměna, kredity apod.). Díky vnitřní motivaci totiž vzniká více kreativních nápadů a díky ní se snáze dostaneme k cíli a snáze překonáváme překážky.

Při plánování práce je motivace velmi důležitá (ujasňujeme si otázky jako Chci psát, Co chci psát, Proč apod.). Motivaci ale musíme mít i v samotném psaní práce (klademe si otázky jako Má to cenu, Má to smysl...).

Vytvořte svůj
vlastní imperativ

Zadání:

Napište si vlastní „magické zaklínadlo“, verzi imperativu Piš!. Inspirujte se příkladem Ladislava Nováka z knihy Receptář. Kdykoliv pak budete potřebovat probudit tvořivost a namotivovat se, můžete jej využít. Naučte se jej např. nazpaměť a opakujte ji jako mantru :).

Piš

jako EKG
jako seismograf
jako médium
jako plačící anděl svým dýmavým perem
jako pouštní vítr
jako příliv
jako tisíce šlápoty nesčetných pokolení
své já v ne-já
písmem meteoritů a souhvězdí

Text si vyvěste např. na nástěnku u pracovního stolu. Zkuste to a uvidíte, zda vám tato metoda vyhovuje.

3.2 Inspirace

Při sběru nápadů můžete využít různých metod. Brainstorming již znáte, nyní se podíváme na druhou metodu – inspiraci z obrázku. Tato metoda slouží pro inspiraci k získání nových podnětů. Předlohou může být cokoli – fotografie, reprodukce, pohlednice. Výborně slouží obrázky kreslené.

Nechejte se inspirovat vlastním obrázkem

Zadání:

Překonejte tradiční vnímání, produkte větší počet nápadů (i těch bláznivých), využijte např. analogii.

Zadívejte se na předložený obrázek (nebo si určete vlastní) a napište cokoli, co vás v souvislosti s tématem práce napadá. Mohou to být nové otázky, náměty i myšlenky již známé. Nápady mohou být i bláznivé (vzpomeňte na brainstorming).

3.3 Clustering - řízené asociace

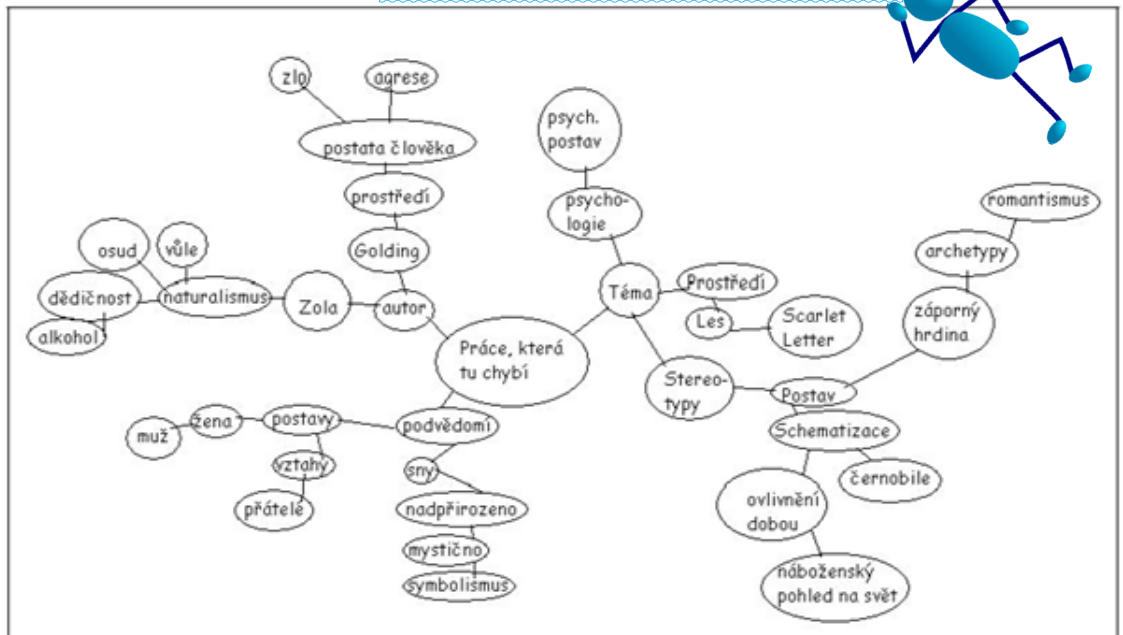
Nyní se podíváme na metodu clustering, tedy techniku řízených asociací. Tuto metodu představila Gabriele L. Ricová v roce 1976. Využívá se zde obou mozkových hemisfér. Nejdříve pracuje pravá hemisféra, která má za úkol vytvořit co nejvíce asociací. Ty následně levá hemisféra rozumově zpracuje krok za krokem. Psaní má lineární podobu, hromadění nápadů je však nelineární.

Postup:

- definujte si klíčové slovo, napište jej doprostřed papíru a zakroužkujte jej,
- kolem tohoto jádra paprskovitě a heslovitě pište asociace,
- až asociace vyčerpáte, vraťte se k výchozímu slovu a zkuste asociovat od začátku, zapisujte v jiném směru,
- můžete kreslit spojnice, kde cítíte, že to spolu souvisí,
- výsledný cluster vypadá jako pavučina, síť, shluk...

Můžete vybrat vše, co si myslíte, že se vám může hodit, co je inspirativní apod. Tato metoda je vhodné použít místo brainstormingu, pokud nemáte partnery pro brainstorming a pokud chcete rychle zjistit stav vašich znalostí, poznatků apod.

Tak schválně, co vám ten obrázek připomíná?

3.4 Knižní tituly

U této metody hledáte nové názvy pro svoji práci. Tyto názvy slouží jen pro to, abyste se na svoji práci mohli podívat jiným pohledem. Na své téma se díváte z různých perspektiv a zároveň si vytváříte distanci od „vážného“ chápání práce.

Vymyslete
aleternativní
název knihy

Zadání:

Zkuste si nyní přeformulovat název odborné práce tak, aby byl poutavý a vhodný k vydání v nakladatelství jako populárně naučná kniha a také jako kniha vhodná pro mládež.

Příklad:

Téma: Motiv hřbitova v díle J. H. Krchovského

Varianty: Nad jedním krchovem, Ač nemrtvý, přesto neživý, Byl jednou jeden krchov...

3.5 Synektika

Můžete si vyzkoušet metodu synektika, která vychází z práce s metaforami a analogiemi. A funguje i tam, kde nelze uplatnit velkou fantazii. Myšlenkou metody je víra, že lze spojit cokoliv.

Postup:

1. popiš problém (například „ruší mě hluk z ulice“)
2. vytvoř analogie co neodlišnější (řev motorů, vrtačka u zubařky)
3. vytvoř analogie k tvé osobě (volám o pomoc, zpívám dost nahlas)
4. vytvoř analgie fantastické (boj obrů, pohybuji se díky hluku)
5. vytvoř analogie emoční (velký třesk, konec světa)
6. zanalyzuj (zkus najít řešení ke všem analogiím, např. boj obrů = zkusit boj ukončit dohodou nebo vezmu si štít)
7. řešení aplikuj na výchozí problém (vezmu si štít => budu se učit jinde, izoluji místnost; zkusit boj ukončit dohodou => vyříkám si problémy v rodině)

3.6 SCAMPER

Dobrou metodou je také metoda SCAMPER neboli Osbornovy otázky. Metoda je pojmenovaná po Alexi Osbornovi, otci brainstormingu. Každé písmenko představuje několik otázek:

S – Substitute (nahrad')

Jakou část řešení můžete nahradit? Co se dá vyměnit? Můžeš použít něco nového a originálního.

C – Combine (kombinuj)

Je možné spojit některé fungující části řešení dohromady?

A – Adapt (přizpůsob)

Jaká změna může pomoci vyřešení problému? Lze využít fungující řešení z jiného oboru/jiné práce?

M – Modify (uprav)

Můžeš něco změnit na současném řešení? Funkci, tvar, cokoli... Lze něco přidat, nebo naopak ubrat?

P – Put to another use (použij k něčemu jinému)

Lze aktuální řešení využít i jinak? kdo by to mohl využít?

E – Eliminate (odstraň)

Co se stane při omezení některých částí? Můžeš vypustit prvek, který se obvykle používá?

R – Reverse (přeskup)

Co je možné přeskupit? Obrat' všechno naopak, vzhůru nohama. Podívej se na řešení z jiného úhlu a otoč každou jeho část.

4 Shrnutí

Naučili jste se, že tvůrčí techniky lze snadno aplikovat při psaní vědecké práce. Vědecká práce se neobejde bez fantazie, potřebuje si klást nové otázky a nové impulzy.

Důležitá je především motivace, kterou rozeznáváme vnitřní a vnější. Soustřeďte se na tu vnitřní, která více podporuje kreativitu. Ukázali jsme si metodu Imperativ piš, která podněcuje psaní, k činnosti.

- Dále jsme zkoušeli metodu inspirace z obrázku. Tato metoda je založena na volných asociacích k jakémukoliv obrázku/fotografii. Nezapomeňte, že vše je zde dovoleno. Inspirujte se a vše si zapisujte.
- Zajímavou technikou je metoda clustering. Pracuje opět s asociacemi na základě zvoleného klíčového slova. Vzniká tak velká pavučina, z které lze vycházet při další práci.
- Pro uvědomění si tématu práce a jeho uchopení je dobrá metoda Knižní tituly, kdy název své práce přetváříte tak, aby byl vhodný pro vydání jako populární naučná kniha nebo kniha pro mládež. Učí vás tak nahlížet na své téma z více stran.
- Synektika je metoda vycházející z práce s metaforami a analogiemi. Vychází z toho, že lze opravdu spojit cokoliv.

Shrnutí - metody
při tvorbě
odborného textu

- Poslední jmenovanou metodou je metoda SCAMPER. Pracuje na základě otázek vycházejících z výrazů: nahrad', kombinuj, přizpůsob, uprav, použij k něčemu jinému, odstraň, přeskup.

Nejmenovali jsme si samozřejmě všechny metody, kterých je spousta. Jsou to jen návrhy. Pokud máte zájem se naučit i jiné metody, podívejte se do literatury uvedené níže.

Použitá literatura

- Adolf Born [online blog]. [cit.: 22-10-2011]. 2010 Dostupné z www: <http://creativoas.cz/adolf-born.php>.
- BERNÁTOVÁ, Olga a Dagmar CHYTKOVÁ. Studuj kreativně [online blog]. 2011 [cit. 2011-07-07]. Dostupné z: <http://studujkreativne.posterous.com/>.
- ČÁP, Jan. Psychologie pro učitele. Praha: SPN, 1980, s. 234–238.)
- ČMEJRKOVÁ, Světlá – DANEŠ, František – SVĚTLÁ, Jindra. Jak napsat odborný text. Praha: Leda, 1999.
- FIŠER, Zbyněk. Tvůrčí psaní. Malá učebnice technik tvůrčího psaní. Brno: Paido, 2001.
- KOŽMÍN, Zdeněk. Tvořivý sloh: malé traktáty a malé scénáře. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- KROB, Josef. Cesty k vědě: jak správně myslet a psát. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 122–138.
- NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992.
- PAZDERNÍKOVÁ, Pavla. Tvůrčí psaní a vědecká práce. Využití tvůrčích technik při přípravě, psaní a prezentaci odborného textu. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví, 2009. Vedoucí dizertační práce PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.
- ŽÁK, Petr. Kreativita a její rozvoj. Brno: Computer Press, 2004.

Modul vychází mj. také z diplomové práce a z modulu z loňského roku od Pavly Kopečné Pazderníkové.

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a knihovnictví

Prof. Pažderníková

TVŮRČÍ PSANÍ A VĚDECKÁ PRÁCE

Využití tvůrčích technik
při přípravě, psaní a prezentaci
odborného textu

Dizertační práce

Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.

2009

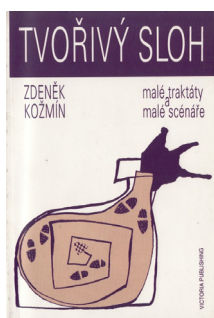
Pazderníková, Pavla. Tvůrčí psaní a vědecká práce. Využití tvůrčích technik při přípravě, psaní a prezentaci odborného textu. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví, 2009. Vedoucí dizertační práce PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.

Práce se zabývá využitím technik tvůrčího psaní ve vědecké práci (při psaní odborného textu, jeho přípravě a rovněž prezentaci). Práce obsahuje mnoho konkrétních cvičení, lze ji proto vnímat a používat jako učebnici „tvůrčího akademického psaní“.

Fišer, Zbyněk. Tvůrčí psaní. Malá učebnice technik tvůrčího psaní. Brno: Paido, 2001.

Komentář: Fišerovu monografii můžeme považovat za první reprezentativní publikaci o tvůrčím psaní vytvořenou v naší zemi, neboť kromě propracovaných souborů cvičení obsahuje i stěžejní teoretické informace o tomto oboru, které do doby vzniku knihy nebyly v českém prostředí zpracovány. Kniha, se kterou by se měl seznámit každý zájemce o tvůrčí psaní.

Kožmín, Zdeněk. Tvořivý sloh: malé traktáty a malé scénáře. Praha: Victoria Publishing, 1995.

Komentář: Kniha představuje materiál, který autor shromáždil během svého působení na gymnáziu v Zastávce u Brna v letech 1970–1985. Z uvedeného časového rozmezí vyplývá, že Zdeněk Kožmín může být považován za odvážného průkopníka tvůrčího psaní u nás, navíc za průkopníka integrujícího techniky tvůrčího psaní a myšlení do vzdělávacího systému (do výuky slohu a literatury).

Čmejrková, Světlá – Daneš, František – Světlá, Jindra. Jak napsat odborný text. Praha: Leda, 1999.

Komentář: Publikace vznikla v Ústavu pro jazyk český AV ČR, což vysvětluje její jazykovědné zaměření na odborný diskurz. Tímto se vyčleňuje ze zástupu příruček obsahujících praktické návody typu „jak psát...“, „jak napsat...“, neboť představuje základní principy, na nichž jsou tyto návody založeny. Kniha má široký záběr, dozvíme se např. informace o vědeckém vyjadřování (mluveném vs. psaném, o rozdílech souvisejících s jiným jazykem a kulturou, žánrové diferenciaci); o jednotlivých subjektech v textu (autor, čtenář); o částech vědeckého textu; o srozumitelnosti výkladu a grafické úpravě apod.